

διναθέματος κατά τής ἔκπλαι αντιπάλου αὐτῆς δυνάμεως διὰ τῆς περιωνύμου φράσεως, τίς ἀπαλλάξει· ή μᾶς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ων καὶ Ρωμαίων, ἀλλὰ κατανοεῖτε συγχρόνως τὰς διαστάσεις τῆς δημιουργικῆς ἐπιδράσεως καὶ δυνάμεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐνώπιον τῶν δποίων οὐδὲν ἄλλο καταφύγιον ὑπολείπεται· τῇ φωματίκῃ μοναρχίᾳ, ἢ τῇ ματαίᾳ ἐπίκλησις τοῦ ἀγρώτου παρακλήτου, τοῦ ποιητοῦ Μεσσίου τῆς πνευματικῆς καὶ ιστορικῆς αὐτῆς σωτηρίας, ἀπὸ τῆς ἐργαζομένης ἐκείνης δυνάμεως, τῆς μόνης ίκανῆς νὰ συντρίψῃ αὐτὴν καὶ καταβάλῃ!

‘Ἄλλ’ ἢ ‘Αναγέννησις αὗτη τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐκδηλοῖ τὴν ὑψίστην αὐτῆς κατ’ ἔξοχὴν δύναμιν καὶ δραστηριότητα ἐν Γερμανίᾳ. Ο Δέκατος δγδοος αἰώνι πολλὰ εἶχε προορισθῆν’ ἀποκλύψῃ μυστήρια εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, πολλὰ νὰ λύσῃ αὐτῆς προβλήματα, πολλὰς νὰ διαλύσῃ πλάνας καὶ προλήψεις, πολλὰ νὰ κατορθώσῃ, ἀλλ’ ἐν τῶν μεγίστων αὐτοῦ κατορθωμάτων ἦτο καὶ τῇ θεραπείᾳ καὶ τῇ κακλιέργειᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ αἱ συνέπειαι τῆς ἐργασίας ταύτης ἐν Γερμανίᾳ. Απὸ τῆς φιλολογικῆς ἐρεύνης τοῦ νέου Ἀριστάρχου Ούσλερίου, μέχρι τοῦ Βοικχίου καὶ τῆς περὶ αὐτοὺς σγολῆς, ἡ ἑλληνικὴ γραμματολογία εἶνε τὸ προσφιλέστατον μέλημα τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος. Καὶ ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τῆς ἐργασίας ταύτης ἐνεπνεύσθησαν οἱ δξύτατοι τῶν κριτικῶν· οἱ βαθύτατοι τῶν φιλόσοφων, οἱ ὑψιπετέστατοι τῶν ποιητῶν· ὁ Βίγκελμαν καὶ ὁ Λέσσιγκ, ὁ Κάντιος καὶ ὁ Ἐγελος, ὁ Σχίλλερος καὶ ὁ Γκαίτης. «Οταν οι Θεοὶ τῆς Ἑλλάδος ἐκυβέρνων τὸν ὥρκιον τοῦτον κόσμον καὶ οἱ νάσι αὐτῶν διεγέλων δίκην ἀνακτόρων, ὅταν ἐλάμπρυνον αὐτοὺς τὰ παιγνίδια τῶν ἥρωών τοις ἀνθοστεφέσιν ἑορταῖς τοῦ Ἰσθμοῦ, ἐκόσμουν δὲ τὸν ὑπὸν αὐτῶν οἱ ἐκ θύρου νικητῆριοι στέφανοι,» (1) τότε μόνον εἶχεν ἐκδηλωθῆ τοσαύτη πνευματικὴ ἔγερσις, δση ἐν τῇ Γερμανίᾳ ταύτη τοῦ δεκάτου δγδοου αἰώνος. Οὐδέποτε ἡ ἑλληνικὴ ποίησις καὶ τὴ ἐπιστήμη εῖρον ἀντιπρόσωπον εύγενέστερον καὶ ἀξιώτερον

(1) Schiller's Die Götter Griechenlands.

τοῦ ποιητοῦ τῆς ἐν Ταύροις Ἰφιγενείας, τοῦ ἀληθῶς ἐκπροσωποῦντος τὸ σύνολον τῶν γερμανικῶν πνεύματος. Δικαίως ὡνομάσθη Ἐθνικός. Ήσο, ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς ἔργοις, αὐτὴ ἡ ἐνάρχωσις τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος εἶχεν ἀγοράσει ποτὲ ἐν Ἱταλίᾳ καλοσστικίαν κεφαλήν τῆς Ἡρας ὁ ἐπικληθεὶς Ὀλύμπιος Ζεὺς τῆς Γερμανίας, θεὶς ἀντικρὺ τῆς κλίνης, ἵν' ἀπευθύνῃ αὐτὴ κατὰ πᾶσαν πρωίαν τὴν προσευχήν του. Ο Γκαίτης ἔγραψε τὸν Φαύστον, τὸ μέγα ποίημα τοῦ ἰδεώδους καὶ τῆς δδύνης τοῦ κόσμου τούτου, τὴν συμβολικὴν παράστασιν τοῦ πνεύματος τῆς νεωτέρας ἐρεύνης, ἐνθα ὁ ποιητὴς ἥβουλήθη νὰ συζεύξῃ τὸν ἀρχαῖον κόσμον μετὰ τοῦ νεωτέρου διὰ τῆς ἀλληγορικῆς συζεύξεως τοῦ Φαύστου μετὰ τῆς Ἐλένης. Η Ἑλλὰς ἀναγνωρίζεται τῇ πατρὶς καὶ ἡ μούσα τοῦ φάλτου, ἡ ἔμπνευσις τοῦ φιλοσόφου, ὑπὲρ τῆς ἔξεγειρομένης προσφέρουσιν ὁ ποιητὴς καὶ ὁ λόγιος τὰ δροσερώτατα τῶν ἀνθέων, ὑπὲρ τῆς προσφέρει ὁ Βύρων τὴν γειρα, τὴν καρδίαν, τὴν ὑπαρξίαν. Καὶ δὲν περιορίζεται τῇ δημιουργικῇ αὐτῇ δύναμις τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, ἡ πλαστικὴ αὐτοῦ ἴχανότης, ἐντὸς τῶν ὅριων μόνον τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ ἡθικοῦ βίου τῆς καθ' ἡμᾶς Εὐρώπης, τὴν προπαρεσκεύασε μὲν ἡ ἰδεώδης τέγνη τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ σκέψις καὶ ἡ ἔρευνα τῆς Μεταρρυθμίσεως, τῇ ἀνάπτυξις τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης, ἀπὸ Βάκχωνος καὶ Καρτεσσίου, μέχρις Ἐγέλου καὶ Σπένσερ, καὶ ἀπὸ Κοπερνίκου μέχρι Δαρβίνου, συμπληροῦ δὲ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ Θετικὸς καὶ ἡ ἐπιχωρικὴ μέθοδος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν διὰ τῶν μεγάλων ἐφευρέσεων, διὰ τῶν τεραστίων κατακτήσεων τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς φύσεως, διὰ τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ τηλεγράφου. Ἐν τῷ κοινωνικῷ καὶ τῷ πολιτικῷ βίῳ τῆς καθ' ἡμᾶς Εὐρώπης τὰ πρότυπα τοῦ ἐλληνικοῦ δικαίου, τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας, καὶ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ θεωρίαι τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, μεθ' δλην τὴν πάροδον τοσούτων αἰώνων, δσον καὶ ἀν ἦνε ξέναι τῶν καιρῶν τούτων καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας, ὑπῆρξαν ἀείποτε καὶ πηγαὶ κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς σοφίας καὶ ἐπιστήμης, καὶ διδάγματα ἀρετῆς καὶ ἡθικότητος καὶ φιλοπατρίας. Υπὸ τὴν ἐπίδρα-

στην τής διδασκαλίας ταύτης ἐπῆλθον κι μέγιστης τῶν συγγρόνων ιστορικῶν πετενιστῶν, κι ἐπαναστάσεις τῶν νεωτέρων γρόνων. Αι δὲ ἐπαναστάσεις αὗται ὑπῆρξαν ὁ Θρίαμβος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ισότητος, τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς κοινωνικῆς παλιγγενεσίας.

Μίαν ήμέραν ὁ λαὸς οὗτος, τοῦ ὅποίου τὸ πνεῦμα φωταγωγεῖ ἀπὸ τριάκοντα αἰώνων τὴν ιστορίαν, καὶ δστις ἐκηρύσσετο ἔχλιπον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου, μίαν ήμέραν ὁ λαὸς οὗτος ἐξητέρθη ἀπὸ ὅπου αἰώνων, ἀπὸ τῆς ιστορικῆς αὐτοῦ ἀπραξίας, καὶ εἶδεν ἐκυτὸν ξένον μεταξὺ τῶν λαῶν, ὀλιγωρούμενον καὶ ὄντος ὀμονούμενον, ἀπογυμνούμενον καὶ ιεροσυλούμενον ὑπὸ πεπολιτισμένων τε καὶ ἀπολιτίστων. Ὁ περιούσιος λαὸς τῆς ιστορίας ἐστερεῖτο ἐνεργοῦ, πραγματικῆς, ἔθνικῆς ιστορίας. Παρίστατο ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, ἐμμέσως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἡττον, ὑποθάλπων τὰ θύμιστα ἴδεωδη καὶ τὰς εὐγενεστάτας τῶν τάσεων τῆς ἀλλης ἀνθρωπότητος, ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχεγόνῳ πατρίδι ἥτο ἀτονος, νεναρκωμένος, στερρος πάσης δημιουργικῆς ικανότητος καὶ ζωῆς. Καὶ μὴ δὲν εἶνε ὁ αὐτὸς οὐρανὸς, ὡφ' ὃν διετύπωσεν ἀλλοτε τὴν θαυμασίαν αὐτοῦ ἔργασίαν, μὴ δὲν θερμάνεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔκείνου φωταυγοῦς ἥλιου, τοῦ θερμάναντος ἀλλοτε τὸν Ὅμηρον, τοῦ ἐμπνεύσαντος θαυμάσιον ὅμνον εἰς τὸν Σιρφοκλῆ; μὴ δὲν εἶνε αὐτὴ ἡ φύσις, θαλερὰ καὶ στεφανηρόρος, πρόσθυμος ἀείποτε νὰ στέψῃ διὰ τῆς ιερᾶς δάφνης τοῦ Ἀπόλλωνος τὸν Ὄλυμπιονίκην τῶν ἔθνικῶν ἀγώνων; μὴ ἔξελιπεν ἡδη ὁ κισσός, ἡ ἐμαράνθη ὁ θύρσος, τὰ σύμβολα τῆς νεότητος, τῆς εὐθυμίας, τῆς ποιήσεως, πάσης ἔργασίας καὶ δόξης; Ἐδῶ ἡ φύσις σὲ καλεῖ εἰς τὴν ζωὴν, εἰς τὴν ἔμπνευσιν, εἰς τὴν δημιουργίαν· φῶς ἀνέσπερον καταβαίνει ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, δρόσος ζείδωρος ὑγείας καὶ γονιμότητος ἀνέρχεται ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης. Ὡπό τοιαύτας συνθήκας τοῦ βίου εἶνε θεῖον νὰ ἔχῃ τις ἐντυπώσεις, νὰ αισθάνηται πόθους, ἴδεωδη, νὰ προβαίνῃ ἀείποτε, ἔστω καὶ ἀγωνιζόμενος ἐνίστε καὶ προσκόπτων· νὰ ἐλπίζῃ καὶ νὰ πιστεύῃ. Καὶ μὴ ὑπάρχουσι δραστηριώτεροι παράγοντες ἐν τῇ ἑργασίᾳ τῶν ἔθνων τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς πίστεως; Ἀπὸ τῆς στηγμῆς

τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς θαράκης του Οχυρού, τί άλλο εἶναι ὁ βίος,
ἢ ἐλπὶς, πίστις, ιδεώδεις;

Ἡ Ἑλλὰς ἔξεργόθη κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὑπὸ τὴν ἀνάμνησιν,
τὰς ιδέας, τὴν πίστιν τοῦ παρελθόντος· δὲν ἦτο ἡ πρώτη
φορά, καὶ τὴν ἔξεδηλοῦτο ἡ δικυρτύρησις αὐτῆς κατὰ τῆς ιστορικῆς ἀφενείας,
εἰς τὴν ἀπὸ αἰώνων εἴγε καταδικασθή, ἀλλ' εἴγεν
τὴν σημανθῆ ἐν τῷ ὀρολογίῳ τοῦ γρόνου ἡ στιγμὴ τῆς ὄριστικῆς
ἔξεγέρσεως, ἡ ἐναρξίς τῆς νέας αὐτῆς ιστορικῆς δημιουργίας. Μα-
κρόθεν ἀκτινοβολεῖ τὸ πολικὸν ἀστρον τῶν ἔθνικῶν ἐλπίδων, φω-
τίζον τὴν δυσγερῇ ποντοπορίαν τοῦ οχλασσοπόρου, ἀλλὰ μετ'
ὅλιγον θ' ἀνατείλῃ ὁ πρωινὸς ἀστὴρ τῆς Ἀναστάσεως, ὁ οὐλπων
ἡλιος τῆς ἐλευθερίας, δστις οὐκ ὀδηγήσῃ τὸ ἔθνος ἀπὸ τῆς νυκτὸς
εἰς τὴν ἡμέραν, τοῦ θποίου ἡ ἔξεγερσις οὐκ καταπλήξῃ καὶ οὐκ ἐν-
θουσιάσῃ τὸν κόσμον, τὴν δὲ νίκην καὶ τὴν ἐπιτυγχίαν εἶναι περιφανέ-
στατα καρτύρια τῆς ἀλινασίας τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος. Στέ-
ψατε δάφνη τὸν νικητὴν, ἀλλ' ἐνθυμεῖσθε δτι ἔγει καὶ πικρὰς οὐ-
σίας ἡ δάφνη. Φεο! ἡ ἐπιτυγχία πάσης ἐργασίας τελεῖται μετὰ
μόγθων καὶ ὀδύνης, ἐν ταλαιπωρίᾳ καὶ πάλῃ.

Τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα εἶναι ἡ εὐγενεστάτη ἐκδήλωσις, τὸ ἄκρον
ἄωτον τῆς ἀνθρωπίνης τελειότητος ἐν τῇ ιστορίᾳ, τὸν τε ἔξωτε-
ρικὸν τύπον καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ούσιαν. Ἐν πάσῃ παραστάσει· τοῦ
ἐλληνικοῦ βίου, ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐν τῇ τέχνῃ
καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐπικρατεῖ ἡ χάρις, ἡ ἀκρίβεια, ἡ ἀρμονία,
ἡ τελειότης. Πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν ἡθικὴν ἔξωράτεσιν τοῦ ἀν-
θρώπου, πρὸς τὴν ποικίλην αὐτοῦ μόρφωσιν καὶ κρατκίωσιν, πρὸς
τὴν διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ ἥθους, οὐδεμία ἀλληλ ὑπάρ-
γει τροφὴ εὐχυμοτέρα καὶ εὐπεπτοτέρα. Τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα εἶναι
οὐκτὸν ἔξοχὴν ἀνθρωπισμὸς, ἡ ἀποθέωσις τοῦ λόγου, ἡ πραγμάτω-
σις τῆς ἐλευθερίας.

Ο μέγκις Βασίλειος, διδάσκων τοὺς νέους τοῦ καιροῦ του «περὶ
τοῦ πῶς ἀν ὑπὸ τῶν ἐλληνικῶν ὡφελοῖντο λόγων,» καθώρισε μετ'
ἀμικήτου ἐπιτυγχίας, μετὰ φιλαληθείας ἀνωτέρας τῶν συγγρόνων
του, τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἐκ τῆς σπουδῆς καὶ μελέτης τῶν

ἀριστουργμάτων τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν εἶναι καθολική, ὑπέροχη, ἡ, αὐτὴ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ. Ἐν αὐτοῖς κείται ἡ μυστηριώδης πηγὴ, ἀρ' ἡς θὰ ἀντλήσωσι τὰ νάματα τῆς ποικιλῆς αὐτῶν ἐργασίας ὁ φιλόσοφος, ὁ καλλιτέγυνης, ὁ ποιητής, ὁ ἔργατης τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀρετῆς, ὁ πολίτης. Ὁ "Οὐρανὸς εἶναι ἡ θεία λύρα, ἐφ' ἡς ἡγοῦσι δικιανιζόμενα τὰ κατορθωμάτα τῶν ἡρώων, ἐξαίρεται δὲ τὸ σθένος καὶ ἡ ἀρετὴ τοῦ πολέμου".¹⁰ Θουκυδίδης εἶναι ἡ ἀκριβεστάτη παράστασις τῆς ιστορίας ἀληθείας καὶ ἀμεροληψίας, δεικνύων τὸ ὑπέροχον τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς πνεῦμα, δυνάμενον γὰρ ἦνε ἀνώτερον τῶν συγγρόνων παῦλον καὶ διενέξεων, καὶ μια ἐς ἀεὶ τοῖς ἐπιγενομένοις. Ὁ Πλάτων, καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Σωκράτης, εἶναι τὰ πρότυπα τῆς μαντικῆς ἐμπνεύσεως τοῦ ἐρευνητοῦ, ἀλλ' ἄμφι καὶ τὰ αἰώνια ὑποδείγματα τῆς ἀρετῆς, τοῦ καθήκοντος, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀληθείας. Ὁ Ἀριστοτέλης εἶναι ἡ περιφανεστάτη ἐκδήλωσις τῆς ἐλληνικῆς μεγαλοφυΐας, ὁ ἀναδιφητής ἀπάντων τῶν μυστηρίων τοῦ φυσικοῦ καὶ τῆθικοῦ κόσμου, ὁ περιλαβὼν ἐν τῇ δικνοίᾳ αὐτοῦ πᾶσαν γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην, τέλειος δὲ τύπος τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου καὶ ἐρεύνης. Καὶ σὺ, Δημόσθενες, ἡ τελευταία ἐλπὶς καὶ μοῦσα τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας, ὁ ὑστάτος πρόμαχος τῆς δημοσίας τῆθικῆς καὶ τοῦ πολιτικοῦ τῶν Ἀθηνῶν φρονήματος. Τοσοῦτον ἔξοχος καὶ τοσοῦτον συμπαθής ἐν τῇ πλάνῃ σου, μὴ προμαντεύσας μετὰ τῶν εὐγενῶν ἀνταγωνιστῶν σου, τοῦ Φωκίωνος καὶ τοῦ Ἰσοχράτους, τὴν μέλλουσαν ἀποστολὴν τοῦ ἐλληνισμοῦ, διὰ τοῦ χράτους τῶν Μακεδόνων, τοῦ ὅποίσου τὸ ἐπιτάχιον ἐπίγραμμα τοσοῦτον ἀρμόζει ὡς ἐπίγραμμα τῆς Ἑλλάδος ἐκείνης, ἥτις συναπέθησκε μετὰ σοῦ, προσῆκον δὲ δίδχυμα τῷαν τοῖς ἐπιγόνοις:

« Εἴπερ ἵστον ρώμην γνώμη, Δημόσθενες, ἔπιει,
» οὕποτ' ἂν Ἑλλήνων ἡρεῖν "Ἄρης Μακεδών".

Εἶναι μεγάλη, πολύτιμος, ἡ κληροδοσία αὕτη τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος ἐν τῇ νέᾳ ἡμῶν ιστορικῇ ἔξελιξει καὶ σταδιοδρομίᾳ, πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ὅποίας ἀνεγεννήθη, καθ' ίστορικὴν ίσως οἰκονομίαν, ἀπὸ τῆς τέρρας αὐτῆς ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ κληροδοσία, ἀπαι-

τούσσα ἐνθουσιασμὸν, πίστιν, ζῆλον πρὸς τὴν ἔργασίαν καὶ τὸ καθήκον. Ὅπος τοὺς δρους τούτους μόνον δυνάμεθα νὰ συνεχίσωμεν, φίλοι ἀκροσταῖ καὶ συνάδελφοι, τὴν ἔργασίαν, ἡς ὑπὸ τοσοῦτον θεσπεσίους οἰωνούς κατήρξατο πάλαι αὐθιπόστατον τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα, καὶ τῆς ἀπέδωκε τὰ τιμαλφέστατα ἄνθη καὶ τοὺς εὐγυμωτάτους καρποὺς κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τῶν αἰώνων. Μεγάλη ἐντολὴ μᾶς ἐπιβαρύνει· αὕτη δὲ ἡ ἐντολὴ εἶνε τὸ καθήκον νὰ φχνῶμεν ἀντάξιοι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες μέχρι τῆς σήμερον ἀνακηρύσσονται ως τὰ ἀκριβέστατα πρότυπα τοῦ ἀληθίους, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, τοῦ τρισυποστάτου τούτου συμβόλου, τοῦ ἐκπροσωπούντος τὰς λαμπροτάτας τῆς ιστορίας σελίδας. Καὶ σὺ, προσφιλῆς νεολαίᾳ, ἡ τοσοῦτον σθεναρὰ καὶ εὐδόκιμος ἐν τῇ ἀνάτει πορείᾳ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος! μέγας κλῆρος σοὶ εἶνε ἀνατεθειμένος ὑπὸ τῆς ιστορικῆς προνοίας, ἡ πραγμάτωσις τοῦ ἐλληνικοῦ ιδεώδους, ἡ συνέχισις τῆς ἐθνικῆς ιστορίας, ἡ ἔργασία καὶ ὁ πόνος πρὸς ἀναπαραγγῆν τῶν προζόντων ἐκείνων τῆς ἐλληνικῆς μεγαλονοίας, ὃν ἀμίμητα λείψανα ἰστανται ἐν τῷ μέσῳ τῶν αἰώνων, ἀψηφοῦντα τὰς καταστροφὰς τοῦ γρόνου καὶ τὰς μεταβολὰς τῶν ἀνθρώπων, αἰώνια τοῦ πνεύματος ἀριστουργήματα, ὁ "Ομηρος, ὁ Παρθενών, ἡ Ὀρέστεια, ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ, ὁ Φαίδων, καὶ εἰ τι ἄλλο, δι' ὃ σεμνύνεται καὶ ἐγκαυγᾶται ἡ ἀνθρωπότης. Ἐργάζου καὶ πίστευε. Ἐν τούτῳ θέλεις νικήσει, ἐν τούτῳ θέλεις τελέσει τὴν μεγάλην ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολὴν, τὴν κληροδοτηθεῖσάν σοι ὑπὸ ἀθανάτων πατέρων. Ἄλλ' ἐνθυμοῦ, δτὶ θὰ δοκιμασθῆς ὑπὸ τοῦ δαίμονος τῆς ἀποπλανήσεως ἐν τῇ ήθικῇ καὶ τῇ πνευματικῇ σου δδοιπορίᾳ. Ἐγε τότε θάρρος καὶ πίστιν ἐν τῇ ἀποστολῇ σου εἰς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ιστορικὴν ἀθανασίαν τοῦ ἐλληνικοῦ ὄνόματος. «Οστις ποτὲ δὲν ἔφαγε δακρύθρεκτον τὸν ἄρτον του, δστις ποτὲ δὲν ἥγρύπνησε πολυμέριμνος ἐπὶ τῆς κλίνης του, ἐκείνος μόνος σᾶς ἀγνοεῖ, δυνάμεις οὐράνιαι.» Διὰ δοκιμασίας καὶ πάλης ἀείποτε διέρχονται καὶ τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἄτομα, ἀλλ' ἡ δάφνη τῆς ἐπιτυχίας, ὁ στέρκνος τῆς δόξης ἀνήκει εἰς τὸν πιστεύοντα, τὸν ἐνθου-

σιῶντα, τὸν ἐργάζομενον. Ἐν τούτῳ δὲ κεῖται τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος.

Πιστεύω εἰς τὸ μέλλον τοῦτο τῆς πατρίδος, ἐκπροσωπούσης τὰ ὑψηστα τῶν δικαιομάτων, ἐπιδιωκούσης τοὺς εὐγενεστάτους τῶν πόθων. Καὶ ἂν ἥθελον διστάσει πρὸς στιγμὴν, ἀν δὲ πειρασμὸς τῆς ἀμφιβολίας ἥθελε γύσει τὸ δηλητήριόν του εἰς τὴν ψυχήν μου, ἡ παρουσία μόνη καὶ ἡ μορφή σου ἀμέσως δύνανται ν' ἀνορθώσωσι τὸ στιγμικίως καταπεσὸν θάρρος, τὴν πίστιν μου. Εἶνε δὲ αἰσιος καὶ ἀσπάσιος οἰωνὸς τῆς νίκης καὶ τῆς ἐπιτυχίας, τῆς πραγματώσεως τῶν ἔθνικῶν ἐλπίδων. Πορεύου ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ, νεότης· εἶνε ἀκανθώδης, ἀλλ' ἄγει πρὸς τὴν νίκην καὶ τὴν ἐπιτυχίαν. Καὶ δὲν ἔχω ἄλλο αἰσθημα διακαέστερον καὶ ποθεινότερον, καὶ δὲν ἔχω ἄλλον παλμὸν πίστεως, ἐλπίδος, φιλοδοξίας, προσφιλέστερον, ἡ τὴν μεγάλην, τὴν γενναίαν συνεργασίαν σου ὑπὲρ τῆς ἔθνικῆς ἐνότητος καὶ αὐτονομίας, ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς καὶ ἥθικῆς παλιγγενεσίας τῆς πατρίδος, μελλούσης νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος, τὴν πλήρη ἀποκάλυψιν τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τοῦ ἐλληνικοῦ δρίζοντος. Τίς οἶδε; καὶ τὴν νέαν αὐτοῦ ἀποστολὴν ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπο τοὺς οἰωνοὺς τοῦ παρελθόντος.

Πρὸς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀείποτε παρασκευάζου καὶ κατευθύνου, νεότης. Μετὰ σου εἶνε ἥδονή δι' ἐμὲ νὰ σκεφθῶ, ν' ἀγωνισθῶ, νὰ ταλαιπωρηθῶ, ἀλλὰ μετὰ τοιούτου συμμάχου δὲν θὰ καταλίπω τὴν ἀσπίδα μου. Τὰν ἡ ἐπὶ τὰν ἡτο τὸ πρόσταγμα τοῦ ἀρχαίου Σπαρτιάτου, ἡ ἐντολὴ τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ ἀγώνος. Τὰν ἡ ἐπὶ τὰν ἔστω καὶ τὸ πρόσταγμα ἡμῶν, πρεσβυτέρων τε καὶ νεωτέρων, ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος καὶ τῆς δόξης τῆς Ἑλλάδος. Θέλομεν νικήσει διότι :

«Εἰς οἰωνὸς ἀριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.»

(Χειροκροτήματα).